14/11/2020

«Ο φτωχός ο Φίλιππος στο χωράφι απόκρευε»

/ Παράδοση

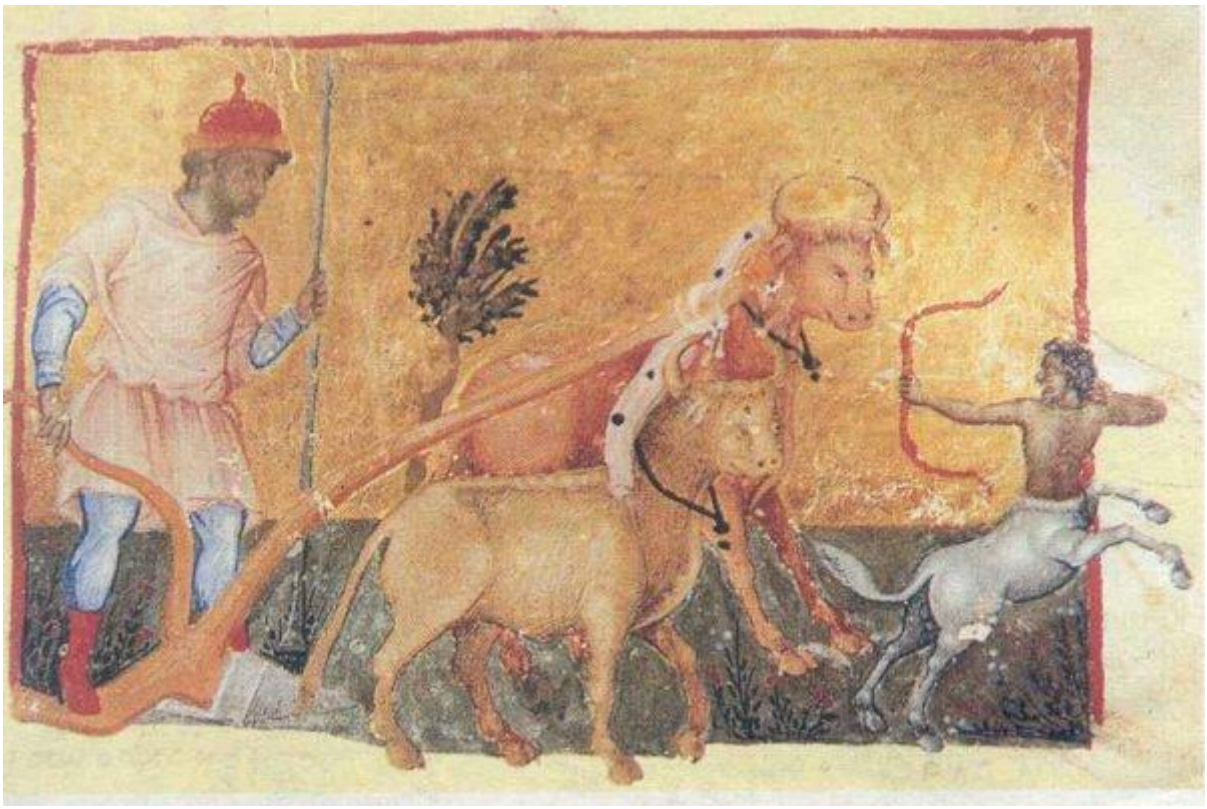

Η γιορτή τ' Αη-Φιλίππου συμπίπτει με την αρχή της Μικρής Σαρακοστής των Χριστουγέννων. Για τούτο τον Άγιο ο λαός μας λέει πως ήταν ζευγάς και διηγούνται ένα σωρό ιστορίες γύρω απ' τη ζωή και την καλοσύνη του.

Λένε, πως έσφαξε το βόιδι του την ημέρα της Αποκριάς και το μοίρασε στους φτωχούς για ν' αποκρέψουν και, πως το ξαναβρήκε στο παχνί του την άλλη μέρα το πρωί να τρώει άχερα. Κι ακόμα πως τον βρήκαν οι Αποκριές στο χωράφι να σπέρνει και τόσα άλλα.

Γι' αυτό, κάθε φορά που έρχεται η μέρα της Αποκριάς για τη Μικρή Σαρακοστή οι ξωμάχοι λένε πως: «Ο φτωχός ο Φίλιππος στο χωράφι απόκρευε» (Βασίλης Λαμνάτος, «Οι μήνες στην αγροτική και ποιμενική ζωή του λαού μας»).

Ο Δημήτρης Λουκάτος στα «Φθινοπωρινά» του, καταγράφει μια όμορφη σχετική λαϊκή παράδοση από το Κεφαλόβρυσο Αιτωλίας, που είχε πρωτοδημοσιεύσει ο λαογράφος Δ. Λουκόπουλος: «Ο άι-Φίλιππας ήταν γεωργός. Σα σήμερα έκανε χωράφι, όλη την ημέρα. Το βράδυ ήρθ' απ' το χωράφι αποσταμένος. Έδεσε τα βόδια του στο παχνί να φαν κι αυτός έκατσε να ξαποστάσει. Κει που καθόταν, του

λέει η γυναίκα του, πως οι χωριανοί δεν έχουνε κρέας να κάνουν αποκριές’ ήταν όλοι φτωχοί!

Τη στιγμή σηκώνετ’ ο άι-Φίλιππας, πηγαίνει στο παχνί και παίρνει το καλύτερο βόδι του και το σφάζει. Λιάνισε το κρέας του και το μοίρασε στους χωριανούς. Απόκρεψε ο κοσμάκης και συγχώρας τα πεθαμένα του άι-Φίλιππα. Έφαε κι ο άι-Φίλιππας και κοιμήθηκε…

Το πρωί σηκώνεται, πάει στο παχνί, τί να δει! Θεού πρόνοια βρίσκει πάλι τα δυο του βόδια δεμένα. Το ένα ήταν καλύτερο από κείνο πού’ σφαξε. Του τό’ δωκε ο Θεός ακόμα τρανύτερο!

Άμα πέθανε ο άι-Φίλιππας, άγιασε γιατ’ ήταν πολύ αγαθός άνθρωπος. Γι’ αυτό τον γιορτάζουμε την ημέρα της αποκριάς…».

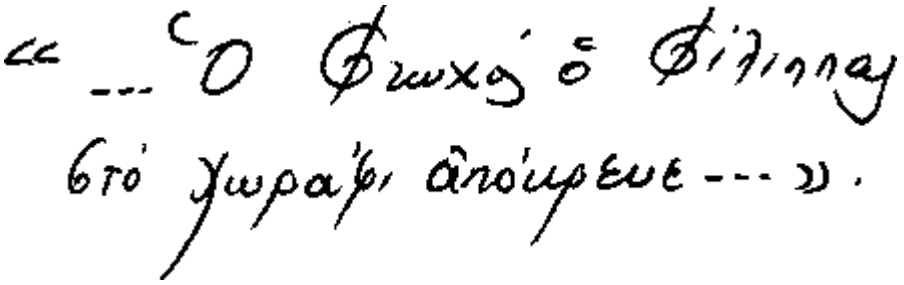

Μια παραλλαγή της ιστορίας μας τούτης αναφέρει κι ο Φίλιππος Βρετάκος («Οι δώδεκα μήνες του έτους και αι κυριώτεραι εορταί των»): «Ημέραν τινά επεσκέφθη αγνώριστος ο Χριστός τον άγιον εις το σπίτι του και επειδή ήτο πτωχός και δεν είχε τίποτε άλλο δια να περιποιηθή τον ξένον επισκέπτην, όπως έπρεπεν, έσφαξε το ένα του βόδι και απόκρεψαν μαζί, διότι την επομένην άρχιζεν η νηστεία. Την πρωίαν της επομένης ο Άγιος εύρε ζωντανόν το βόδι του. Το εζωντάνεψεν ο Χριστός.»

Εδώ, πάλι, στο χωριό μας, έχει απομείνει σαν ανάμνηση, η ιστορία για το φτωχό Φίλιππο που ολημερίς ήτανε στο χωράφι και το βράδυ για να γιορτάσει την απόκρια και να ταίσει την οικογένειά του, έσφαξε το βόδι του. Όμως ο Θεός τον λυπήθηκε κι έτσι την άλλη μέρα το πρωί, το βρήκε ζωντανό στο στάβλο. Γι’ αυτό λένε ότι το βράδυ της γιορτής του πρέπει να φάμε κρέας κι όχι τη μέρα. Κι ύστερα, απ’ την επαύριο, ν’ αρχίσει η νηστεία.

Όπως και να ‘χει, όπως σημειώνει κι ο Βασίλης Λαμνάτος, «το γεγονός είναι ένα, πως ο λαός μας αγαπάει και σέβεται τον άγιο Φίλιππο. Μα πιο πολύ ξεχωρίζει και λατρεύει τον Άγιο αυτό η αγροτιά. Κι ακόμα έχει να λέει το παράδειγμά του παντού. Κι όταν καμιά φορά συζητάνε για κάποιον καλό νοικοκύρη που βοηθάει τους φτωχούς, τους ακούς να λένε: «Αυτός ο άνθρωπος είναι σαν τον Άη-Φίλιππο».

Και κόβουν εδώ την κουβέντα τους, γιατί τα υπόλοιπα είναι σε όλους γνωστά. Είναι βαθιά ριζωμένα στη συνείδηση του λαού μας, που εκατοντάδες χρόνια τα φυτεύει στην καρδιά του η όμορφη λαϊκή μας αφηγήτρα».

Όπως αναφέρει κι ο Δημήτρης Λουκάτος, «είναι περίεργο, ότι καμία ένδειξη για τη γεωργική ιδιότητα του Αποστόλου (γιατί πρόκειται για το γνωστό Απόστολο, μαθητή του Ιησού) και για το θαύμα του βοδιού δεν υπάρχει στα συναξαρικά βιογραφικά του». Η πανελλήνια, επομένως, αυτή παράδοση από κάποια άλλη κατεύθυνση πρέπει να προέρχεται..

Πάντως, ο άγιος Φίλιππος «εκπροσωπεί στην περίοδο αυτή τον κάθε φτωχό αγρότη, που άργησε να σπείρει το χωράφι του (ποιος ξέρει από τι δυσχέρειες) και σήμερα πια, που θα μπορούσε να μείνει σπίτι του και ν’ αποκρέψει σαν άνθρωπος με την οικογένειά του, έμεινε στο χωράφι δουλεύοντας, για να προφτάσει τον καιρό» (Δ.Λουκάτος,«Τα φθινοπωρινά»).

«Η 14η Νοεμβρίου, κατά την οποίαν εορτάζει ο Άγιος, ονομάζεται «Μικρή Αποκριά», διότι από της ημέρας αυτής ο κόσμος αποκρεύει, επειδή από της επομένης αρχίζει η 40ήμερος νηστεία. Είναι μέρα εργάσιμος, διότι, όπως πιστεύει ο λαός, ο Άγιος ήτο γεωργός και απόκρευε εις το χωράφι ως τούτο μαρτυρεί κι παροιμία:

«Ο φτωχός ο Φίλιππος όλη μέρα δούλευε και το βράδυ απόκρευε»(Φίλιππος Βρετάκος, «Οι δώδεκα μήνες του έτους και αι κυριώτεραι εορταί των»).

Ο Γεώργιος Μέγας («Ελληνικές γιορτές και έθιμα της λαϊκής λατρείας») συμπληρώνει: «...για αυτό και τη γιορτή του δουλεύουν οι γεωργοί στο χωράφι τους και οι γυναίκες κάνουν μακαρόνια με το ζυμάρι και τα πάνε στους άντρες τους στα χωράφια. (Αιτωλία)».

Ένα ακόμη ενδιαφέρον έθιμο, σχετικό με τον άγιον τούτο, μας διασώζει στα «Φθινοπωρινά» του ο Λουκάτος: «Από τη χρονική τοποθέτηση της γιορτής του, αλλά κι από μικρή παρετυμολογία του ονόματός του ο άγιος Φίλιππος έχει πάρει κι έναν άλλο οριακό ρόλο στη λαογραφία μας, ιδιαίτερα στην Κύπρο:

Σ’ όλο το Σαραντάμερο (ως τα Χριστούγεννα), που αρχίζει την επομένη, δεν γίνονται γάμοι κι αρραβωνιάσματα στην Κύπρο (τουλάχιστον παλιότερα) κι επομένως έχουν λήξει οι φθινοπωρινές δυνατότητες για συνοικέσια και φιλιά («Ως τ’αγίου Φιλίππου, όσοι φίλησαν, φίλησαν»). Γι’ αυτό σήμερα πειράζουν τους ανύπαντρους και τους αναρραβώνιαστους, λέγοντάς τους να σκουπίσουν τα χείλη τους (ή τους τα σκουπίζουν με μεταξωτό μαντίλι οι ίδιοι), γιατί δεν έχει πια (και μάλιστα με τη νηστεία) χαριεντίσματα και φιλιά:

-Σφουγγάτε τα χειλούδια σας,

-τ’Άι-Φιλίππου διάβη … (Κυπρ.Χρονικά Δ’1926)»

ο χειμώνας συνηθίζει να στέλνει το πρώτο μήνυμά του του Άη-Μηνά, κι άντε να το καθυστερήσει μέχρι του αγίου Φίλιππα:

και

«Άϊ Μηνάς εμήνυσε του πάππου του χειμώνος:

έρχομαι ή δεν έρχομαι και τ’Αϊ Φιλίππου αυτού είμαι.» (Μεσολόγγι)

ή

«Αν δεν έλθω του Αγίου Μηνά, του Φιλίππου είμαι αυτού,

και να μου χαιρετάς τους παλιοκαππάδες!» (Αγρίνιο)

(δηλαδή όσους δεν έχουν καινούριες κάπες για να τους προφυλάξουν από το κρύο).

Παρ’όλα αυτά, καμιά φορά δίνεται και παράταση, και:

«Αν τ’Αϊ Φιλίππου δεν έρτω,

τ’άγια των αγιών με δέξου», δηλαδή στις 21 Νοεμβρίου, στα Εισόδια της Θεοτόκου.

Πάντως ο χειμώνας, πέρα από τα προμηνύματα, μπαίνει για τα καλά του Αγίου Νικόλα, κι έτσι το χιόνι:

«Τ’Αγια των Αγιών αν δεν έλθω

το γερο Νικόλα απ’έξω στέκω»

ή

«Αν τ’αγιού Φιλίππου λείπω

τ’άγια των αγιών δε λείπω,

κι αν λείπω τ’άγια των αγιών

τ’Αϊνικολοβάρβαρα είμαι δω»